

Câu trả lời có thể khác nhau. Có người coi những tệ nạn xã hội xảy ra trong thời kỳ kinh tế thị trường (KTMT) hiện nay là mặt trái của KTMT. Nhưng có người lại nghĩ khác, không coi đó là mặt trái của KTMT, mà là tệ nạn xã hội, đúng như tên của nó.

Trả lời khác nhau do cách hiểu khác nhau về KTMT. Cách hiểu thứ nhất đồng nghĩa KTMT với xã hội. Những gì diễn ra trong xã hội khi nền kinh tế hoạt động theo cơ chế thị trường đều là KTMT. Cái gì tốt là mặt phải, cái gì xấu là mặt trái. Cách hiểu thứ hai giới hạn KTMT chỉ là những

cũng có lợi. Nó là một phát minh của loài người trong việc tìm kiếm một cách thức liên hệ kinh tế khi sản xuất đã có sự chuyên môn hóa. Ngày nay trao đổi đã diễn ra trên quy mô thế giới. Hội nhập vào trao đổi kinh tế thế giới sẽ tận dụng được ưu thế tương đối của mỗi nước, khai thác được lợi ích của chuyên môn hóa trên quy mô thế giới.

KTMT cũng khác với kinh tế kế hoạch hóa, cơ chế kinh tế đã từng có ở nước ta (thường được gọi là bao cấp) và một số nước. Thực tế cho thấy cơ chế kế hoạch hóa không phải là cơ chế kinh tế có hiệu quả. Cho nên các nước đã áp

khu mua hớ. Đó là cái giá mà người mua phải trả do xem xét, cân nhắc thiếu cẩn thận. Vậy đó là sự không thấu hiểu luật, không thể coi đó là mặt trái của KTMT. Tất nhiên mua bán hiện đại, nhất là trong các thương vụ lớn, hoàn toàn không giống như việc các bà đi chợ. Song tất cả những công việc phải làm trong các thương vụ lớn ngày nay đều chứa đựng trong hành vi mua bán ở chợ. Bây giờ người mua, người bán có thể không cần trực tiếp gặp nhau, mà có thể thỏa thuận hợp đồng qua các phương tiện viễn thông. Hàng có thể giao qua hãng vận tải. Chất lượng hàng căn cứ

lãnh. Thế chấp, bảo lãnh thật sự, hợp pháp, không phải thế chấp, bảo lãnh kiểu Minh Phụng - Epcó. Tuân đúng luật như vậy, không thể có lừa đảo. Trong tín dụng mà cả tin là vi phạm luật. Tồn thất là do đó chứ không phải do cuộc chơi. Vậy là ngay lừa đảo cũng không thể coi là mặt trái của KTMT. Còn các tệ nạn khác mà quy cho KTMT thì quả là oan, không khác gì nỗi oan Thị Kính.

Những tệ nạn như tham ô, hối lộ, tham nhũng, cho đến mãi dâm, ma túy không phải chỉ có trong thời KTMT hiện nay. Trong truyện Kiều, Nguyễn Du đã nói đến chúng. Thời đó chưa có KTMT. Nhiều nước trên thế giới theo KTMT mà xã hội vẫn lành mạnh. Vậy nguyên nhân phát sinh các tệ nạn đâu phải là KTMT. Phải tìm nguyên nhân tệ nạn ở những lĩnh vực khác. Cần xác định rằng tệ nạn phát sinh ở những người có tính xấu. Cho nên nguyên nhân phải tìm ở những bất cập kéo dài trong các lĩnh vực liên quan tới việc đào tạo, rèn luyện nhân cách con người, nhất là lĩnh vực giáo dục và tổ chức với nghĩa rộng nhất của những từ này. Chính những bất cập kéo dài này đã khiến cho những tính tốt, hành vi tốt ít được hun đúc, vun sới, bồi đắp, những tính xấu, hành vi xấu không được phê phán, cải tạo, ngăn chặn, trừng phạt. Tệ nạn tăng là do đó. Cho rằng tệ nạn là mặt trái của KTMT là cách xem xét không có cơ sở khoa học, không giúp tìm nguyên nhân để cho đúng thuốc, vô hình chung coi tệ nạn là vô phương vì chúng là bạn đường của KTMT. Đó cũng là cách đổ trách nhiệm cho khách quan, không phù hợp với tinh thần đề cao phê bình và tự phê bình như Nghị quyết TW6 đã đề ra.

KTMT có mặt trái không? Xin thưa là có. Đó là khả năng xảy ra khủng hoảng kinh tế. Nhưng đây là đề tài vượt quá phạm vi bài này ■

CÁI GÌ LÀ MẶT TRÁI CỦA KINH TẾ THỊ TRƯỜNG?

LÊ VĂN TỬ

quan hệ kinh tế hoạt động trên cơ sở trao đổi. Nó khác với kinh tế tự cung tự cấp đã từng có trong lịch sử, khi người ta phải tự sản xuất tất cả những gì người ta cần. Trình độ sản xuất cao dần, phân công lao động xuất hiện và mở rộng, người ra thấy không cần phải làm như vậy nữa, mà có thể tập trung vào sản xuất những gì mình có điều kiện thuận lợi nhất, nhờ đó có năng suất cao nhất. Những thứ sản xuất thừa ra được đem đổi lấy những thứ mình cần nhưng lại không tự sản xuất. Vậy là bằng trao đổi, người ta sẽ có đủ những gì mình cần với số lượng nhiều hơn và chất lượng tốt hơn khi họ phải tự sản xuất. Trao đổi thực chất là trao đổi giữa các loại lao động chuyên môn hóa khác nhau, ai

dùng cơ chế này đều đã chuyển sang cơ chế thị trường.

Cơ sở của KTMT là trao đổi. Trao đổi có luật của nó, khác với luật của kinh tế tự cung tự cấp, cũng khác với kinh tế kế hoạch hóa. Luật này cực kỳ đơn giản: trao để đổi. Ở đây có 2 người. Người bán có hàng đáp ứng được nhu cầu của người mua. Người mua có tiền đủ trả cho người bán. Hai bên cùng thỏa thuận việc mua bán, hoàn toàn bình đẳng, không ai ép ai. Và mỗi bên đều phải chịu trách nhiệm về quyết định đã thỏa thuận của mình. Việc mua hàng của các bà nội trợ ở chợ là thí dụ dễ hiểu nhất, nhưng cũng là cơ bản nhất cho thấy thế nào là trao đổi. Cũng có khi mua phải hàng không được tốt, cũng có

vào kết luận kiểm định. Còn tiền trả qua ngân hàng bằng L/C v.v... Trao đổi như vậy không thể có lừa đảo, nếu 2 bên mua bán đều là người biết mua bán. Còn nếu một bên do không biết mua bán để đến nỗi bị lừa thì không thể quy lỗi cho trao đổi, cho KTMT. Đó là cái giá phải trả do làm công việc không biết làm, hoặc cố ý như không biết làm.

Trao đổi phát triển dẫn tới quan hệ tín dụng: bán hàng trả chậm, cho vay. Tín dụng là trao mà không có gì đổi lại ngay. Cơ sở của tín dụng là sự tín nhiệm. Do tín nhiệm nên có thể trao hàng, trao tiền mà không đòi hỏi "tiền trao, cháo múc". Khi cần có quan hệ tín dụng nhưng lại chưa đủ độ tín nhiệm, KTMT có luật của nó: thế chấp, bảo